

DOI: 10.55666/folklor.1354530

KAZAN TATAR ATASÖZLERİNDE AİLE VE KADIN TEMALI METAFORLAR

Fatma TEKİN*

Öz

Atasözleri; bir milletin binlerce yılın birikimi neticesinde oluşmuş olan, anonim karakter taşıyan, kısa, özlü ve kalıplaşmış nitelikte, öğüt verici ve yol gösterici sözlerdir. Bir milletin inançlarını, geleneklerini, olaylar karşısındaki tutumunu, dünyayı algılayış biçimini yansıtmaktadır. Ortak düşünce, kanı ve kabul içerdiğinden, hayat anlayışının ortak bir ifadesi, halk hikmeti, düşüncesi ve felsefesidir. Atasözlerini kültürel belleğin birer ürünü yaparak unutulmamalarını sağlayan etkileyici/çarpıcı bir dil ve üsluba sahip olmasıdır. Bu dil ve üslup yapısının en belirgin unsuru ise manzum olmaları, kafiye ve ölçü başta olmak üzere çeşitli edebi sanatlarla oluşturulmalarıdır. Atasözlerinde anlatımı etkili hale getiren söz sanatlarının biri de metafordur. “Metafor”, “bir sözcüğe kendi özel anlamının dışında bir anlam verilmesi” olarak tanımlanmakta; atasözlerinde ise söz ekonomisi ve etkinin güçlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Fiziksel, sosyal ve kültürel deneyimlerden oluştuğundan, hayvancılıkla uğraşan bir toplumda hayvanlarla ilgili, tarımla uğraşan toplumda bitkiyle ilgili metaforlar kullanılması gibi, kültürden kültüre çeşitlilik gösterebilir. Bu bağlamda, halk felsefesini yansıtan işlenmiş kolektif metinler olarak bir toplumun sosyal ve fiziki çevresiyle kurduğu ilişki biçimleri ve davranış kodlarını oluşturan atasözleri için metaforik anlatım önem arz eder. Kendisiyle ve dış dünyayla ilgili algıları ilişkilendirmek suretiyle anlam vermeye çalışan birey olumlu ve/veya olumsuz anlam yükleyerek simgeleştirdiği unsurlarla bu sayede toplumun birer kültürel kimliğini oluşturur. Bu çalışmada, Kazan Tatarlarının kadınla ilgili metaforlu atasözlerinin anlam çözümlemeleri yapılarak Kazan Tatarlarında kadının toplumsal statüsünü örnek metinler üzerinden ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın materyalini, Nekiy İsenbet’in Tatar Halkı Mekalleri (Tatar Halkının Atasözleri) adlı üç ciltten oluşan serinin ikinci cildinden seçilen 237 metaforlu atasözü oluşturmuştur. İncelenen atasözlerinde “Tabiat Unsurları”, “Hayvanlar”, “Beden Unsurları”, “Nesneler”, “Renkler” ve “Diğer Metaforlar” olmak üzere altı ana grup metafor tespit edilmiştir. Bu atasözlerinde Kazan Tatarlarında kadının toplumdaki yeri, kadın cinsi latifinin genel özellikleri, cinsiyete bağlı sosyal rolleri, aile ve evlilikle ilgili ise eş seçmeye ve kadın-erkek ilişkilerine dair önemli veriler elde edilmiştir. Atasözlerinde anlatıma canlılık ve güç kazandıran metaforların anlam dünyası, Türk kültürünün ve mitolojisinin düşünce evreniyle paralellik göstermektedir. Atasözlerinde en geniş metafor grubunun tabiat unsurları ve hayvanlar olduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında ise çiçekler ve meyveler ile at, köpek ve kuşlar ön plana çıkmaktadır. Metaforlar üzerinden atasözlerinde çizilen kadın kimliğinde; konuşkan, nazlı, hileye yatkın ve değişken tabiatı öne çıkarılmış, bu nedenle kadınlara çok fazla güvenmemek ve her kadının tabiatına göre davranmak önerilmiştir. Atasözlerinde aile; soyun devamlılığını sağlaması yanında, insan yaşamını düzenlediği için önerilen önemli bir toplumsal yapıdır. Kadının en temel sosyal rolü ise annelik ve ev hanımlığıdır.

Anahtar Kelimeler: Kazan Tatarları, kolektif tutum, atasözleri, metafor, kadın.

* Öğr. Gör. Dr. Ege Üniversitesi Türk Dili Bölümü, Orcid: 0000-0002-2471-6711, ftekin3835@gmail.com

---

METAPHORS IN KAZAN TATAR PROVERBS WHOSE SUBJECT MATTER IS FAMILY AND WOMEN

Abstract

Proverbs are the result of thousands of years of accumulation of a nation, carrying an anonymous character, concise, succinct, and standardized in nature, providing advice and guidance. They reflect a nation's beliefs, traditions, attitudes toward events, and its perception of the world. Because they contain common thoughts, beliefs, and accepted wisdom, they are a collective expression of understanding of life, folk wisdom, thought, and philosophy. What makes proverbs not be forgotten by making them a product of cultural memory is their impressive/striking language and style. The most prominent element of this language and style is that they are in verse, created with various literary arts, especially rhyme and meter. One of the figures of speech that make expression effective in proverbs is metaphor. "Metaphor" is defined as "giving a meaning to a word beyond its special meaning." In proverbs, metaphor is used for the purpose of word economy and strengthening the effect. Given that these metaphors are grounded in physical, social, and cultural experiences, cultural variations may arise when transitioning from one cultural context to another, for example, a society predominantly focused on raising animals may employ metaphors related to animals, while a society primarily engaged in agriculture may use metaphors associated with plants. In this context, metaphorical expression holds significance for proverbs that form the codes of behavior and the forms of relations a society establishes with its social and physical environment as processed collective texts reflecting folk philosophy. The individual, who tries to give meaning by associating their perceptions of self and the external world, creates the societal cultural identity through the symbolization of elements entailing positive and/or negative connotations. In this study, it is aimed to reveal the social status of women in Kazan Tatars through sample texts by analyzing the meaning of the metaphorical proverbs of Kazan Tatars about women. The material of the study consisted of 237 metaphorical proverbs selected from the second volume of the three-volume series of Nekiy İsenbet's Tatar Halkı Mekalleri (Tatar People's Proverbs). In the proverbs examined, six main groups of metaphors were identified: "Elements of Nature", "Animals", "Body Elements", "Objects", "Colors" and "Other Metaphors". In these proverbs, important data have been obtained about the place of women in society, the general characteristics of the female sex appeal, gender-related social roles, choosing a spouse for family and marriage, and male-female relations among Kazan Tatars. The semantic world of metaphors that give vitality and strength to the expression in proverbs is parallel to the thought universe of Turkish culture and mythology. It has been determined that the largest metaphor group in proverbs is nature elements and animals. Among these, flowers and fruits, horses, dogs and birds come to the fore. In the female identity drawn in proverbs through metaphors; talkative, coy, deceitful and changeable nature is highlighted, therefore it is recommended not to trust women too much and to behave according to the nature of every woman. Family in proverbs; It is an important social structure recommended because it not only ensures the continuity of the lineage, but also regulates human life. The most basic social role of women is motherhood and housewife.

Keywords: Kazan Tatars, collective attitude, proverbs, metaphor, woman.

1. Giriş

Her milletin dilinde geçmişten gelen, binlerce yılın birikimi niteliğinde öğüt verici, yol gösterici sözleri vardır. Zamanın akışı ve sosyal çevrenin coğrafyası içinde şekil ve muhtevasını kazanarak bugüne kadar gelmiş olan bu sözler, anonim karakter taşıyan ve atalardan kaldığı kabul edilen kısa, özlü ve kalıplaşmış sözlerdir. Bir milletin inançlarını, geleneklerini, olaylar karşısındaki tutumunu, dünyayı algılayış biçimini yansıtan atasözleri; hayat anlayışının ortak bir ifadesi, halk hikmeti, düşüncesi ve felsefesidir. Ortak düşünce, kanı ve kabul içerdiğinden, bir atasözle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilmektedir (bkz. Aksoy, 1965: 15; Elçin, 2000: 625-626; Çobanoğlu, 2004: 1-13; Aksan, 2004: 33; Durbilmez, 2018: 147; Aksu vd, 2022: 7).

Atasözleri Türkçenin hususiyetlerini yansıtan önemli dil unsurlarıdır. Atasözlerinin geçmişten bu yana kuşaklar boyunca aktarılmasında, onun bir yaşanmışlık sonucunda oluşması, öğüt ve uyarı içermesi kadar, etkileyici/çarpıcı bir üsluba sahip olması da etkindir (İçel, 2014: 77). Özkul Çobanoğlu (2004: 23)'nun da ifadesiyle atasözlerini kültürel belleğin birer ürünü yaparak unutulmamalarını sağlayan bu dil ve üslup yapısının en belirgin unsuru ise manzum olmaları, kafiye ve ölçü başta olmak üzere çeşitli edebi sanatlarla oluşturulmalarıdır. Bu durum, yaratılış ortamlarının sözlü kültür olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan “atasözleri halk felsefesini yansıtan işlenmiş kolektif metinler olarak bir toplumun sosyal ve fiziki çevresiyle kurduğu ilişki biçimleri ve davranış kodlarını” (Avcı, 2021: 1009) taşır. Dolayısıyla atasözleri bir toplumun değerler sisteminin anlaşılması noktasında önemli gösterge alanlarını teşkil eder.

Atasözlerinde anlatımı etkili hale getiren söz sanatlarının biri de metafordur. Kadim çağlardan bu yana söz sanatı olarak kullanılan *metafor* kavramını Aristoteles (1987: 59-60), “bir sözcüğe, kendi özel anlamının dışında bir anlam verilmesi” olarak tanımlamaktadır. Metaforla ilgili en kapsamlı bilgi edinebildiğimiz G. Lakoff ve M. Johnson'un *Metaforlar, Hayat, Anlam ve Bilim* (2015: 11, 25) adlı çalışmasında ise metaforların; “bir gerçeği dile getirmek” amacıyla kullanıldığı ve temelde “düşünce ve eylem kaynaklı” olduğu belirtilmektedir. Aynı eserde metaforla ilgili şu önemli değerlendirmeler yapılır:

“Gündelik kavram sistemimiz- kendileriyle düşündüğümüz ve eylemde bulunduğumuz terimler- temelde doğası gereği metaforiktir... Metaforun özü ise bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir...Yalnızca kullandığımız kelimeler değildir. –tartışma kavramının kendisi de metafordur. Tartışmanın dili poetik, düşsel yahut retorik değil; harfiyen dildir. Argümanlardan, onları bu tarzda anladığımız için bu tarzda söz ederiz- ve şeyleri tasavvur etme tarzımıza göre eylemde bulunuruz.” Bu nedenle “düşünme süreci büyük ölçüde metaforiktir.” (Lakoff ve Johnson, 2015: 25-28).

Görüldüğü üzere bir bakıma *soyutlamayı* anlatan metaforlar, ilk olarak “bir şeyin diğeri yoluyla tasavvur edilme” şeklindedir. Bu durum rastgele gerçekleşmez; metaforla ilgili kavramlar *sistemattir*. Metafor yapısı A, B'dir diye ifade edilir. A ile B arasındaki ilişki bir kavram (hedef), diğeri (kaynak) yoluyla kurulur ve *metaforik tasarlama* diye adlandırılır. Metaforik tasarlama ise iki farklı alanın birleşimidir (Yaylağül, 2010: 113). Metafor gibi anlamın örtülmesini sağlayan bir edebi sanatın atasözlerinde kullanılma nedeni ise iletinin alıcıya hemen, etkili bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Şiirden farklı olarak *bir gelenek içinden gelmeyen* atasözlerindeki metaforlar, *tek kullanımlıktır* ve bu metaforların çözülmesi atasözünün kullanıldığı *bağlama* -sosyal duruma- göre olacaktır. Dolayısıyla atasözlerinde metafor kullanımının iki nedeni; “söz ekonomisi” ve “etkinin güçlendirilmesi”dir (Erdem, 2010: 33). Düşünceleri etkili ifade edebilme kadar kavramayı, anlamayı da kolaylaştıran metaforlar; fiziksel, sosyal ve kültürel deneyimlerden oluştuğundan kültürden kültüre çeşitlilik gösterebilirler. Söz gelimi; hayvancılıkla uğraşan bir toplumda hayvanlarla ilgili, tarımla uğraşan toplumda ise bitkiye ait metaforlar daha sık kullanılacaktır (İçel, 2014: 78). Metaforlar arasında en yaygın metafor grubunu ise hayvan imgeleri oluşturmaktadır. Hemen her kültürde; *zoonimlerin* (hayvan imgelerine dayanan ifadeler) atasözlerinde yaygın kullanıldığı görülmektedir (Akbay, 2014: 129). Sembol olarak kullanılan hayvanlar ise yaratıldığı toplumun dini, sosyo-kültürel ve çevresel şartlarıyla ilişkilidir. Yaşamın içerisinde sık karşılaşılan hayvanlar atasözlerinde kullanılmakta, insanların bazı davranışlarını açıklamak için hayvanların bazı özellikleri insanlara aktarılmaktadır (Solmaz, 2022: 4). Bu sayede, kendisiyle ve dış dünyayla ilgili algıları; ilişkilendirmek suretiyle anlam vermeye çalışan insan, olumlu ve/veya olumsuz anlam yükleyerek simgeleştirdiği unsurlarla toplumun birer kültürel kimliğini oluşturmaktadır (Durbilmez, 2018: 63).

Bu çalışmanın amacı, Kazan Tatarlarının kadınla ilgili metaforlu atasözlerinin anlam çözümlemesini yapmak, bu sayede Kazan Tatarlarında kadının toplumdaki yeri, aile ve evlilikle ilgili verileri örnek metinler eşliğinde tespit etmeye çalışmaktır. Çalışmanın materyalini, Nekiy İsenbet'in *Tatar Halkı Meqallerë (Tatar Halkının Atasözleri)* (2010) adlı üç ciltten oluşan serinin ikinci cildinde "Erkek ile Kız", "Koca ile Hatun" bölümlerinde yer alan 3 bini aşkın atasözü içerisinde seçilen 237 adet metaforlu atasözü oluşturmuştur.

2. Kazan Tatarlarının Atasözlerinde Metaforlar

2.1. Tabiat Unsurları Metaforları

2.1.1. Ateş

-Ut bēlen mambık uynamıy. *Ateş ile pamuk oynamaz* (THT¹ II: 30)

Anlamı: Kız ile erkek birbirine çok yakın olmamalıdır.

-Utsız suv kaynamas. *Ateşsiz su kaynamaz*. (THT II: 74)

Anlamı: Aşk/sevgi, kadın-erkeğin ilişkisinin temelidir.

-Niķader yalkındıraķ bulsa, şulķader tiz yanıp ta bēte. *Ne kadar alevli olursa, o kadar tez yanıp biter*. (THT II: 74)

- Utın bulmasa, ut süne. *Odun olmasa, ateş söner*. (THT II: 185)

Anlamı: Kızla erkek arasındaki sevgiyi, arzu/tutku artırır.

-Cir suvğa tuymıy, ut utınğa tuymıy. *Yer suya doymaz, ateş ateşe doymaz*. (THT II: 74)

Anlamı: Sevgiye, aşka doyum olmaz.

-Şem üzē yanmasa, kübelekñē yandırmıy. *Mum kendi yanmasa kelebeği yakamaz*. (THT II: 74)

Anlamı: Erkeğin sevgisi kadını kendine bağlar.

-Ut ğayretēn suv basar. *Ateş gücünü su engeller*. (THT II: 185)

Anlamı: Kadın, kadın-erkek ilişkisinde dengeyi sağlamaktadır.

2.1.2. Rüzgâr

-Davıl aldı, tñ bula. *Fırtına önü sessizlik olur*. (THT II: 193)

Anlamı: Tartışma öncesinde sessizlik görülür.

-Davıl bulmıy yavım bulmıy. *Fırtına olmadan yağış olmaz*. (THT II: 193)

Anlamı: Kadınların olduğu yerde tartışma olur.

-Davıl derya aķtara. *Fırtına derya bozar*. (THT II: 193)

-Bēr bolıttan boz da yavar, ķar da, yangır da yavar. *Bir buluttan dolu da yağar, yağmur da yağar*. (THT II: 193)

Anlamı: Bir kadın huzur da verebilir, sıkıntı da.

-Cilge ışanma. *Rüzgâra güvenme*. (THT II: 206)

Anlamı: Kadınlar değişken tabiatlıdır.

2.1.3. Çiçek

-Çeçeklē göl kadērlē bula. *Çiçekli gül değerli olur*. (THT II: 17)

Anlamı: Birey-toplum, çocuklu kadına kıymet verir.

-Göl kâderên bîlbîl bêlêr, cir kâderên zirekler bêlêr. *Gül kaderini bülbül bilir, yer kaderini zekiler bilir.* (THT II: 30)

Anlamı: Kız onun değerini anlayan bir erkeğin yanında kıymetlidir.

-Kön kıramıy, göller açılmas. *Gün görmeden güller açılmaz.* (THT II: 30)

-Mölsêz çeçek yarılmas. *Zamansız çiçek açılmaz.* (THT II: 30)

-Çeçeknê vaqıtında öz. *Çiçeği vaktinde kopar.* (THT II: 30)

-Çeçenêge aldanıp, çenêkesêne kadalma. *Çiçeğine aldanıp çatalını koparma* (THT II: 40).

Anlamı: Bir kızın evlilik için evlenme çağına erişmiş olması gerekir.

-Matur çeçeknê tiz kırav ala. *Güzel çiçeği tez koparırlar.* (THT II: 40)

Anlamı: Güzel kıza evlenmek için çok talip gelir.

-Umırzayaniñ gömêrê bêr kön. *Kardelinin ömrü bir gün.* (THT II: 40)

-Mek çeçegenêñ tösê matur bulsa da, isê yaman. *Haş haş çiçeğinin rengi güzel olsa da, kokusu kötü.* (THT II: 43)

Anlamı: Dış güzelliğe aldanma, önemli olan ruh güzelliğidir.

-Gölge kölmeseñ, küñlê kalar. *Güle gülmesen, gönlü kalır.* (THT II: 40)

Anlamı: Güzel kıza gülümseyerek bakılır.

-Çeçek çüplêk başında da üse. *Çiçek çöplük başında da büyür.* (THT II: 40)

Anlamı: Güzel kız her yerde güzeldir.

-Tıştan al da göl, êçendegên üzêñ bêl. *Dışından al da gül, içindekini kendin bil.* (THT II: 43)

Anlamı: Kızın hem güzelini hem akıllısı seç.

-Matur göllernêñ ağacı çenêčkêlê bula. *Güzel güllerin ağacı çatalı olur.* (THT II: 43)

-Erêm tamırına göl üsmes. *Pelin kökünde gül yetişmez.* (THT II: 55)

Anlamı: Ailesi iyi olanın kızı da iyi olur.

-Çeçeksêz göl-rehetsêz kön. *Çiçeksiz göl –keyifsiz gün.* (THT II: 49)

Anlamı: Kadınsız evin tadı tuzu yoktur.

-Çeçek sorasañ, çenêčkêsên de sora. *Çiçek sorarsan, çatalını da sor.* (THT II: 62)

Anlamı: Kız nazlı olur.

-Bêr çeçek bêlen yaz ütkermiyeler. *Bir çiçekle bahar geçirmezler.* (THT II: 124)

Anlamı: Yar üstüne yar sevmeye ilgili.

-Göl çeçegenen bilgêlê. *Gül çiçeğinden bilinir.* (THT II: 126)

Anlamı: Kızın iyisi ahlakından bilinir.

-Göl çenêčkêsêz bulmas, gıyşık könçêlêksêz bulmas. *Gül çatalsız olmaz, âşık kıskanmadan olmaz.* (THT II: 185)

Anlamı: Kızda kusur, âşıkta kıskançlık olur.

2.1.4.Meyve

-Yarılğan kırpızda tem bulmas. *Yarılmış karpuzun tadı olmaz.* (THT II: 17)

-Sıtılğan qavında tem qalmas. *Çatlamış qavunda tat kalmaz* (THT II: 17)

-Açılmağan qavınım, yarılmağan yomırqam. *Açılmayan qavunum kırılmayan yumurtam* (THT II: 17)

Anlamı: Kızın bakire olması önemlidir.

-Qoyaş töşmiy, alma pëshmiy. *Güneş düşmeden, elma olgunlaşmaz*. (THT III: 30)

Anlamı: Kız vakti geldiğinde olgunlaşır.

-Almanıñ alına qort töşer. *Elmanın alına kurt düşer*. (THT II: 40)

-Her almanıñ sortı bar, sortlınıñ da qortı bar. *Her elmanın cinsi var, soylunun da kurdu var*. (THT II: 49)

Anlamı: Kızın güzelliğine aldanma, akıllımı ona bak.

-Bër almanı alğançı, ayunıñ mēñ uyını bar. *Bir elmayı almak için, ayının bin oyunu var*. (THT II: 49)

Anlamı: Erkek kızı almak için türlü hileler yapar.

-Yözēmēñ öz, baqçasın sorama. *Üzümünü kopar, bağıni sorma*. (THT II: 79)

Anlamı: Kız bulduysan gerisi çok mühim değil.

-Cimēş aşısın kilse, çeçegēñ özme. *Meyve yiyesin gelse, çiçeğini kopama*. (THT II: 79)

Anlamı: Sevdiğin kızın namusunu koru.

-Ayvanıñ temlēsēñ ayu aşar. *Ayvanın tatlısını ayı yer*. (THT II: 122)

-Almanın asılın ayu aşar. *Elmanın güzelini ayı yer*. (THT II: 122)

-Cimēşneñ asılın duñgız aşıy. *Meyvenin iyisini domuz yiyor*. (THT II: 122)

Anlamı: İyi kızlar kötü erkeklere denk gelebilir.

-Tiz pëshken cimēş tiz çëriy. *Tez olgunlaşan meyve tez çürür*. (THT II: 30)

Anlamı: Vaktinden önce yetişen kız erken yıpranır.

2.1.5. Ağaç

-Ağaç yafraqı bēlen matur. *Ağaç yaprağı ile güzel*. (THT II: 26)

Anlamı: Kız süslenmesiyle güzel.

-Ağaçnıñ biyēgēne asılın. *Ağacın büyüğünü tutunun*. (THT II: 53)

Anlamı: Kızlar soylu erkek seçsin.

-Almağaçta alma üse, tigenekte –tigenek. *Elma ağacında elma büyür, dulkadın otunda dulkadın*. (THT II: 55)

-Orlıgına küre cimēşē. *Ağacı nasıl, yemişi öyle*. (THT II: 55)

-Ucak ağacında alma üsmiy. *Çırpı ağacında gül büyümez*. (THT II: 55)

Anlamı: Kız soyuna çeker.

-Yeş ağaçtan-ıart ağaç, çiy ağaçtan qorı ağaç tizrek yanar. *Genç ağaçtan-yaşlı ağaç, çiy ağaçtan kuru ağaç daha hızlı yanar*. (THT II: 77)

Anlamı: Evlenirsen genç ile evlen.

-Röhsetsēz baqçağa kërmiyler. *İzinsiz bahçeye girmezler*. (THT II: 79)

Anlamı: Sevdiğin kızın namusunu koru.

-Tēlēmegen ağacına qoş ta oya yasamıy. *Dilemeyen ağacına kuş da yuva yapmaz*. (THT II: 92)

Anlamı: Evlenmek için önce evlenmeyi istemek gerekir.

-Urmanda ağaç küp bulır, başın kiskan bër bulur. *Ormanda ağaç çok olur, başını kesen bir olur.* (THT II: 124)

Anlamı: Bir kızın birçok kişi ister, bir kişi alır.

-Urmanda önsöz, kırdı kıyırksız. *Ormanda insiz, kırdı kuyruksuz.* (THT II: 134)

-Botaksız, işsiz ağaçnı kürëge kürkë yuk. *Budaksız, eşsiz ağacın bakmaya görkü yok.* (THT II: 134)

Anlamı: Bekârın hayatı tatsızdır.

2.1.6.Su

-Tiz akkan tiz tuhtar. *Hızlı akan tez dolar.* (THT II: 30)

Anlamı: Erkenden yetişen kız erken evlenir.

-Suv suvğa tartır, diñgëznëñ suvı artır. *Su suyu çeker, denizin suyu artar.* (THT II: 58)

-Suv suvğa koyar, suv deryağa koyar. *Su suya akar, su deryaya akar.* (THT II: 58)

-Kül külge koyar. *Göl göle akar.* (THT II: 58)

Anlamı: Evlilikte çiftlerin birbirine denk olması önemlidir.

-Çeçeksöz göl, rehetsöz kön. *Çiçeksiz göl, rahatsız gün.* (THT II: 134)

-Suv suvnu tapsa, gizer, tapmasa, kiber. *Su suyu bulsa gezer, bulmasa, kurur.* (THT II: 134)

Anlamı: Bekârın hayatı tatsızdır.

-Batsañ, taza suvğa bat! *Batarsan, temiz suya bat!* (THT II: 182)

Anlamı: Saf, iyi kızla evlen.

-Tem tatıgan koyıña tökërme. *Tat aldığım kuyuna tükürme.* (THT II: 199)

-Ëçmem digen koyıdan öç eylenëp suv ëçersëñ. *İçmem dediğin kuyudan üç dolanıp su içersin.* (THT II: 199)

-Suvnıñ kadërë çişme korıgaç. *Suyunun değeri çeşme kurduğunda.* (THT II: 199)

-İşkë koyığa tökërme, kaytıp suvın ëçersëñ. *Eski kuyuya tükürme, geri dönüp suyunu içersin.* (THT II: 199)

Anlamı: Eşinin kıymetini bil.

2.1.7.Gök Cisimleri

-Ayğa külmek kıyërtmiyler. *Ay'a gömlek giydirmezler.* (THT II: 26)

Anlamı: Güzel kızın süslenmesine gerek yoktur.

-Ay-ğasıyknıñ yoldaşı. *Ay –aşığın yoldaşı.* (THT II: 74)

Anlamı: Kız, seven erkeğin yoldaşdır.

-Ay bulmasa, yıldız bar. *Ay olmazsa yıldız var.* (THT II: 124)

-Ay yaqtırtkanda, yıldız kürënmey. *Ay parladığında, yıldız görünmez.* (THT II: 124)

-Aynıñ da yıldız bar. *Ay'ın da yıldız var.* (THT II: 124)

-Çulpan aydan yaqtıraq. *Çulpan Ay'dan daha parlak.* (THT II: 124)

-Citmëş yıldız tuvsa da, yaqtılığı aydan yuk. *Yetmiş yıldız doğsa da aydınlığı Ay gibi değil.* (THT II: 124)

Anlamı: Bir güzelden daha güzel her zaman vardır.

-Kön tuğaç, Aynıñ töse kaçar. *Güneş doğduğunda, Ay'ın rengi kaçar.* (THT II: 185)

-Ay talsa, yıldızlar sıyığar. *Ay dolsa, yıldızlar kolları sıvar.* (THT II: 185)

Anlamı: Güzelin kıskanımı çok olur.

-Kön tuvğaç, aynıñ yözë kaçar. *Güneş doğduğunda Ay'ın yüzü saklanır.* (THT II: 124)

-Bër kükte ikë qoyaş bulmıy. *Bir gökte iki Güneş olmaz.* (THT II: 124)

Anlamı: İki kadın aynı derecede sevilmez, biri sevgide üstündür.

-Yoldızını küz kürse de, qul citmiy. *Yıldızı göz görse de el yetmez.* (THT II: 82)

Anlamı: Güzel kızı almak zordur.

2.2.Hayvan Metaforları

2.2.1.Kuğu

-Aqkoş pak külde yözer. *Kuğu pak gölde yüzer.* (THT II: 17)

Anlamı: Saf kızlar iyi ailelerde yetişir.

-Aqkoş külde bulır, aqçarlaq suvda bulır. *Kuğu gölde olur, martı suda olur.* (THT II: 82)

-Her külde aqkoş bulmas. *Her gölde kuğu olmaz.* (THT II: 82)

-Aqkoş kürseñ, atıp al, bilbil kürseñ, satıp al. *Kuğu görseñ, atıp al, bülbül görseñ satıp al.* (THT II: 82)

Anlamı: İyi kızları arayıp bulmak gerekir.

-Aqkoş kül kürëp oçar, bilbil göl kürëp oçar. *Kuğu göl görüp uçar, bülbül gül görüp uçar.* (THT II: 58)

Anlamı: Herkes kendi dengini bulur.

-Aqkoş yarınnan qalsa, üzën taş kıyağa orır, imëş. *Kuğu suyundan kalsa, kendini taş kayaya vurmuş.* (THT II: 58)

-Aqkoşlar ayrılmıy. *Kuğular ayrılmaz.* (THT II: 74)

Anlamı: Sevenler ayrılmaz.

2.2.2.At

-Yaşşı atnıñ teşşen qarama. *İyi atın dişine bakma.* (THT II: 49)

-Sınamağan atnıñ sırtına mënme. *Sınanmadığın atın üstüne binme.* (THT II: 49)

-Tay alsañ, biyesëne qara. *Tay alırsan değerine bak.* (THT II: 55)

Anlamı: Evleneceğin kızı önceden araştı.

-Yaşşı atnıñ teşşen qarama. *Güzel atın dişine bakma.* (THT II: 77)

-Atına küre çanası, yeşëne küre behasë. *Atına göre kızı, yaşına göre ederi.* (THT II: 77)

-Atın aslına atlan. *Atın hasına atlan.* (THT II: 53)

-Atın alma, zatın al. *Atını alma, zatını al.* (THT II: 92)

Anlamı: Evlenirsen genci ve güzeli seç.

-Atına küre tertesë. *Atına göre araba oku.* (THT II: 58)

Anlamı: Evlilikte denk olmak önemlidir.

-Atnıñ damı yëğët qulında. *Atın şanı yiğit elinde.* (THT II: 82)

Anlamı: Kadın kocasına göre davranır.

-Atñ bulsa, tēzgēnēn kısqā tot. *Atın olursa, dizginini kısa tut.* (THT II: 150)

-Atñ başın qatı tot. *Atının başını sıkı tut.* (THT II: 150)

-Dilbēgene qatı tot! *Dizginini sıkı tut!* (THT II: 206)

-Atka ışanıp, arbada yoqlama, adaştırırsa, üpkese üzeñe. *Ata güvenip araba da uyuma, yolunu kaybetse, öfkesi kendine.* (THT II: 206)

Anlamı: Evlilikte erkek, kadını kontrol altında tutmalıdır.

-Baytal yamanı ikē aygırnı üçleşterēr. *Kısrāğın kötüsü iki sığrı üçleştirir.* (THT II: 129)

Anlamı: Kadının kötüsü üstüne kuma getirilmesine neden olur.

-Turı at cikken turı kitken. *Doğru at koştuğunda doğru gider.* (THT II: 170)

-Barası kilmegen at tertege tibe. *Varası gelmeyen at hırçın davranır.* (THT II: 170)

-Çıgımçı at iyeseñ ütērēr. *Ayak direyen at sahibini öldürür.* (THT II: 170)

-Çıgımçı atka avır yök yahşı. *Ayak direyen ata ağır yük iyi(dir)* (THT II: 170)

-Çıgımçı atka çıbırkıkı kirek. *Ayak direyen ata sopalı gerek.* (THT II: 170)

-Çıgımçı at tertē sındıra. *Ayak direyen at düzen bozdurur.* (THT II: 170)

-Yaman at iyeseñ qartaytır. *Kötü at, sahibini yaşlandırır.* (THT II: 170)

-Yaman at çamçılatsañ da ürge çapmas. *Kötü at kamçılansa da fazla gitmez.* (THT II: 170)

Anlamı: Kötü kadın hayatı cehenneme, iyi kadın cennete çevirir.

-Yahşı at yögensēz yörmes. *İyi at başıboş hareket etmez.* (THT II: 170)

Anlamı: İyi kadın erkeğin sözünü dinler.

-İkē at bēr qazıqka beylenmes. *İki at bir kazığa bağlanmaz.* (THT II: 182)

Anlamı: Tek eşlilik daha iyidir.

-Çabışkığa çabışkı yanında kamçı kirekmiy. *Koşu atına koşu atı yanında kamçı gerekmez.* (THT II: 185)

-Çabışkı könçē bulır. *Koşu atı kıskanç olur.* (THT II: 185)

Anlamı: Güzel kadınlar arasındaki kıskançlık yarışa neden olur.

-Biyeseñe atlansañ, tayı üzē iyerēp kaytır. *Aygırına atlansan, tayı kendi peşine takılıp gelir.* (THT II: 199)

Anlamı: Kadın, çocuğuyla bütündür. Çocuğu peşini bırakmaz.

2.2.3.Kuş

-Tutiyoş buyın kürēp sırlanır, ayağın kürēp hurlanır. *Tuti kuşu boyunu görüp süslenir, ayağını görüp üzülür.* (THT II: 26)

-Tavisniñ, külmegē yēfek bulsa da, ayağı ıştır bulır. *Tavusun elbisesi ipek olsa da ayağı çirkin olur.* (THT II: 26)

Anlamı: Her güzelin bir kusuru vardır.

-Her koş üz işē bēlen oçar. *Her kuş kendi eşi (ile) uçar.* (THT II: 58)

-Bılbıl bılbılğa oçar, qozğın qozğına oçar. *Bülbül bülbüle uçar, kuzgun kuzguna uçar.* (THT II: 58)

Anlamı: Herkesin kendi dengini bulur.

-Kuş kükte, tozak cirde. *Kuş gökte, tuzak yerde.* (THT II: 126)

-Asıl kuş ayağınnan eğeğër. *Asıl kuş ayağından yakalanır.* (THT II: 126)

-Kuşına küre tozağı. *Kuşuna göre tuzağı.* (THT II: 126)

Anlamı: Her kadının iletişim dili farklıdır.

-Sıyrıçık bala çığarğançı ğına sayravçı. *Sıyrıçık çocuk çıkıncaya kadar sadece güzel öter.* (THT II: 126)

Anlamı: Kızın güzelliğine aldanma.

-Ana kuş oyanı yasar. *Anne kuş yuvayı yapar.* (THT II: 150)

-Kuş oyasız bulmıy. *Kuş yuvasız olmaz.* (THT II: 150)

Anlamı: Kadının en önemli kimliği eş ve anne olmaktır.

-İkë kanat, bër koyırık. *İki kanat, bir kuyruk.* (THT II: 134)

Anlamı: Bekâr insanın nesli çoğalmaz.

-Sanduğaçlar yazda ğına sayrıylar. *Bübüller yazda sadece öterler.* (THT II: 74)

-Sanduğaç ğıyşkınnan sarı bulğan. *Bülbül aşkından sararmış.* (THT II: 74)

Anlamı: Sevgililer bir araya geldiklerinde ancak çok mutlu olurlar.

-Sunarçığa êz kirek, êz tanırğa küz kirek. *Avcıya iz gerek, iz tanımaya göz gerek.* (THT II: 82)

Anlamı: İyi kızı tanımak için de bir anlayış gerekir.

-Bılbılğa bër göl çiter, ügöz bağçanı taptar. *Bülbüle bir gül yeter, öküz bahçeni çiğner* (THT II: 182)

Anlamı: Herkes kendi gönlü nispetinde sevgiyi sunar.

-Laçın urınına torna, bılbıl urınına karga. *Şahin yerine turna, bülbül yerine karga* (THT II: 182)

-Kükteğë tornağa aldanıp, kulındağı çıpçıkını oçırıp bulmıy. *Gökteki turnaya aldanıp, elindeki serçeyi uçurmak olmaz.* (THT II: 126)

-Havadağı tornağa aldanıp, kulındağı turğaynı cibreme. *Havadaki turnaya aldanıp, elindeki toygarı gönderme.* (THT II: 126)

Anlamı: Dışarıdaki güneze aldanıp sevdiğin kızı/eşini bırakma.

-Çıpçık utırmas, utırsa da tik tormas. *Serçe oturmaz, otursa da hareketsiz durmaz* (THT II: 126)

Anlamı: Sakin gibi görünen bir kadın hareketli çıkabilir.

-Kükëge oya kirekmiy. *Guguk kuşuna yuva gerekmez.* (THT II: 134)

-Kükë ğıyşık tota, balasın karga çarıy. *Guguk kuşu âşık olur, çocuğuna karga bakar.* (THT II: 134)

-Kükënën balası kürşë oyasında. *Guguk kuşunun çocuğu komşu yuvasında.* (THT II: 134)

Anlamı: Bekâr ya da evli olup bekârlığa heves eden kişinin düzeni yoktur.

2.2.4.Kaz

-Kaz-kaz bëlen, ürdek ürdek bëlen oçar. *Kaz-kaz ile, ördek-ördek ile uçar.* (THT II: 58)

-Kaz-kaz bëlen, taz-taz bëlen. *Kaz-kaz ile, kel-kel ile.* (THT II: 58)

-Kaz duñğızğa ipteş tügel. *Kaz domuza arkadaş değil.* (THT II: 58)

Anlamı: Herkes kendi dengini seçer.

-Kaz kağıldar her cirde, ir tağıldar tar cirde. *Kaz gaklar hep yerde, erkek çok konuşur tam yerde.*

(THT II: 158)

Anlamı: Kadın tabiatı gereği çok konuşur, ancak erkek yerli yerinde konuşur.

-Kaz artınnan tavık İdél aşı oçmas. *Kaz ardından tavuk İdil aşar uçmaz.* (THT II: 158)

-Kaz artınnan baram dip bağa botın ayırğan, diy. *Kaz ardından varayım diye kurbağa budunu ayırmış, denir* (THT II: 158)

Anlamı: Erkek, kızı almak için türlü oyunlar çevirir.

-Utırğan kaz urının bele. *Oturan kaz yerini bilir.* (THT II: 170)

-Yaşşı kaz oyasın pıçratmıy. *İyi kaz yuvasını kirletmez.* (THT II: 170)

Anlamı: İyi kadını evinin tertibinden, düzeninden anlarsın.

2.2.5.Kümes Hayvanları

-Eteçneñ kürkë-koyrık. *Horozun görkü –kuyruğu.* (THT II: 40)

Anlamı: Kızın güzelliği bakımı, süsü.

-Tavık kükey salmas borın oya basmıy. *Tavuk yumurta bırakmaz eski yuva ayakta durmaz.* (THT II: 150)

Anlamı: Kadının çocuk doğurması yuvayı sağlam kılar.

-Tavık “kikrikük” digen bëlen eteç bulmas. *Tavuk “kokorko” demekle horoz olmaz.* (THT II: 150)

-Tavık eteç bulıp kışkırğan bëlen eteç bulmas. *Tavuk havuz olup ötmesi ile horoz olmaz.* (THT II: 187)

-Tavık eteç bulıp kışkırsa, üz başına. *Tavuk horoz olup ölse, kendi başına.* (THT II: 187)

-Tavıkniñ azğanı eteç bulıp kışkıra. *Tavuğun azmışı horoz olup öter.* (THT II: 187)

-Tavık kıtaklıy dip eteç te kıtaklıy. *Tavuk gıdaklıyor diye horoz da gıdaklamıyor.* (THT II: 187)

-Ügöz mögözle sıyrınıñ sötë bulmas, sıyr mögözle ügözneñ köçë bulmas. *Öküz boynuzlu ineğin sütü olmaz, inek boynuzlu öküzün gücü olmaz.* (THT II: 187)

Anlamı: Kadın işi başkadır, erkek işi başkadır.

-Këşë tavığı kaz këbëk, yomırkası baş këbëk. *Başkasının tavuğu kaz gibi, yumurtası baş gibi.* (THT II: 182)

Anlamı: Elindeki (eş/sevgili) değil de dışarıdaki kıymetlidir.

-Sıyr tipmes, tipse de yırağ kitmes. *Sıyr teğmez, tepse de uzağa gitmez.* (THT II: 150)

Anlamı: Kadın ne kadar kızarsa kızsın, dönüp dolaşp geleceği yer yine kocasının yanındır.

-Cilënsëz sarık kırsakka usmas. *Memersiz koyun kursağa geçmez.* (THT II: 129)

Anlamı: Nikâh olmadan kızı vermezler.

2.2.6.Köpek

-Ët muyınına ëncë asma. *Köpek boynuna inci takma.* (THT II: 122)

Anlamı: Kızını layık gördüğüne ver.

-Ëtten kalğanı arıslan cimes. *Köpekten kalanı aslan yemez.* (THT II: 126)

-Ëtten kalğan söyekten cilëk kötme. *Köpekten kalan kemikten ilik bekleme.* (THT II: 182)

Anlamı: Birine yar olan ötekine yar olmaz.

-Ėtten söyek, duñgızdan tizek artmaz. *Köpekten kemik, domuzdan tezek artmaz.* (THT II: 182)

-Ėtke söyek tabıla. *Köpeğe kemik bulunur.* (THT II: 182)

-Ėtnëñ közë tizekke töşer. *Köpeğin gözü tezeğe düşer.* (THT II: 182)

-Ėtke bal sıy tügël, ülekse sıy. *Köpeğe bal ikram değıl, leş ikram.* (THT II: 182)

-Üleksesë bulgaç, ëtë bulır. *Leşi oldukça, köpeği olur.* (THT II: 182)

-Ėt iyertken ipteşlë. *Köpek götüren yoldaşlı.* (THT II: 182)

Anlamı: Herkes kendinde olanı verir ve de layığı bulur.

-Ėt talaşır, bërazdan soñ yalaşır. *Köpek dalaşır, az sonra yalaşır.* (THT II: 194)

Anlamı: Öfkesine aldanma, sonrası sevgiye döner.

-Ėt üzë kön kürmes, bürëge de kön kürsetmes. *Köpek kendisi gün görmez, kurda da gün göstermez.* (THT II: 194)

Anlamı: Kadın kızarsa kendisi de erkeği de mutsuz eder.

-İkë ët talaşkanda, öçëncë ët, sin çatışma. *İki köpek kavga ederse, üçüncü köpek, sen karışma.* (THT II: 194)

Anlamı: İki kadın kavga ettiğinde üçüncüsü kavgaya girmesin.

-Ėtnëñ azgını yortta qotırır. *Köpeğin azgını evde kudurur.* (THT II: 194)

Anlamı: Arsız kadın evinde kavga çıkarır.

2.2.7. Diğer Hayvanlar

-Balığına küre qarmağı. *Balığın göre oltası.* (THT II: 126)

Anlamı: Her kadının sevgi ve iletişim dili farklıdır.

-Balıknıñ avğa ëlekkeç këne aklı başına kiler. *Balığın ava yakalandığında sadece aklı başına gelir.* (THT II: 126)

Anlamı: Kız kandırıldığını erkeğe tutulduğunda anlar.

-Tımıq küldë taban yatar. *Sakin gölde sazan yatar.* (THT II: 126)

Anlamı: Sakin, uyumlu kızların yetiştiği çevre de öyledir.

-Tölkëñëñ hëyle tunı qızıl. *Tilkinin hile elbisesi kırmızı.* (THT II: 206)

-Tölkë cide bürëñë citekliy. *Tilki yedi kurdu yönetir.* (THT II: 206)

-Her tölkë üz koyrıgın maqtıy. *Her tilki kendi kuyruğunu över.* (THT II: 206)

Anlamı: Kadına güvenme, kadının hilesi çoktur.

-Yılan balasın ağaç başına mëñëp taba, diy. *Yılan çocuğunu ağaç başına binip bulur* (THT II: 134)

Anlamı: Bekâr insanın nesli devam etmez.

-Bër yılanan qaçıp, ikëncë yılanğa sarılğan. *Bir yilandan kaçıp, ikinci yılan sarılmış.* (THT II: 199)

Anlamı: Bir kadından ayrılıp diğerine geçtiğinde değışen bir şey yoktur.

-Baqa üz külënde üzë huca. *Kurbağa kendi gölünde kendi sahip.* (THT II: 150)

Anlamı: Her kadın için yuvası onun hâkimiyet alanıdır.

-İrlë baqa İdël kiçken, irsëz baqa aqıra-baqıra yulda qalğan. *Kocalı kurbağa İdil'i geçmiş, kocasız kurbağa bağıra-çağıra yolda kalmış.* (THT II: 199)

Anlamı: Koca, kadının hayatı kolaylaştırır.

-Bër öyge ikë ayu sıymas. *Bir ine iki ayı sığmaz.* (THT II: 182)

Anlamı: Tek eşlilik ideal olandır.

-Bër duñgız ğına könleşmiy. *Sadece domuz kıskanmıyor.* (THT II: 185)

Anlamı: Eşler birbirini kıskanır.

-Ürdek kitse, kaz kiler. *Ördek gitse, kaz gelir.* (THT II: 199)

Anlamı: Bir kadın gider, diğeri gelir.

-Ürdek, nihetlë ıspaylansa da, akkoş bulamıy. *Ördek ne kadar süslense de kuğu olmaz* (THT II: 26)

Anlamı: Süslenmeyle güzel olunmaz.

-İşegëne küre tışavı. Eşegine göre bağı. (THT II: 206)

Anlamı: Kadının tabiatına uygun bir şekilde davranılmalıdır.

-Sërën bëlmege avniñ artınnan yörme. *Sırrını bilmediğin avın ardından gitme.* (THT II: 49)

Anlamı: Evleneceğin kişiyi iyice araştırdıktan sonra evlen.

2.3.Beden Unsurları Metaforları

-Bağma avızındağı tüşëne, bak kılınnan kilër eşëne. *Bakma ağızındaki dişine, bak elinden gelen işe.* (THT II: 43)

-Buyına karama, kılına kara. *Boyuna bakma, eline bak.* (THT II: 43)

-Tös bëlen tügël, eş bëlen. *Yüz ile değil, iş ile.* (THT II: 43)

-Karama yeşëne, kara eşëne. *Bakma yaşına, bak işine.* (THT II: 77)

-Korı kılğa koş künmas. *Kuru ele kuş konmaz.* (THT II: 126)

-Maturlık tunda kirek, uñganlık kön de kirek. *Güzellik düğünde gerek, beceriklilik her zaman gerek.* (THT II: 175)

Anlamı: Eş seçiminde önemli olan dış güzellik değildir. Kadının yaptığı işi nasıl yaptığı, becerikli olması daha önemlidir.

-Üzë eşte, küzë uynaşta. *Kendi işte, gözü oynaşta.* (THT II: 129)

Anlamı: Bazı kadınlar iş yapar gibi görünür ama yapmaz.

-Naçarnı kürmes borın, yahşınıñ kadërë yuq. *Kötüyü görmez burun, iyinin değeri yok* (THT II: 170)

Anlamı: Bazen kötüyü göremez insan, iyiye denk gelse de bu sefer kıymet bilemez.

-Uñğan kıluda bereket. *Becerikli elde bereket.* (THT II: 175)

-Uñğanıñ helën bëlesëñ kilse, tırnağına kara. *Beceriklinin durumunu bileyim dersen, tırnağına bak.* (THT II: 175)

-Çibernëñ kılı urtaq. *Marifetlinin eli ortak.* (THT II: 175)

-Uñmağannıñ utı yanmaz. *Becerikli olmayanın odunu yanmaz.* (THT II: 175)

Anlamı: İyi kadın marifetli, becerikli olan, elinden her iş gelen kadındır.

2.4.Nesne Metaforları

-Yahşı taş üzën bëldërër. *İyi taş kendisini bildirir.* (THT II: 49)

-Gevhernë mışkallap ülçiyler. *Mücevheri miskalle ölçerler.* (THT II: 49)

-Göllerně söygen kışeler üsterele. *Gülleri seven insanlar yetiştirir.* (THT II: 79)

-Gevher kadären cevherçë bëlër. *Cevherin değerini cevherci bilir.* (THT II: 79)

-Cevher cirde yatmas. *Cevher yerde yatmaz.* (THT II: 82)

-Yağşı taş üzën beldërër. *Güzel taş kendini gösterir.* (THT II: 82)

Anlamı: İyi bir kadın kendini hal ve tavırlarıyla belli eder.

-İkë yartı bër bötën. *İki yarım bir bütün.* (THT II: 58)

-Tiñ tiñgë tarta, arşın büznë tarta. *Denk dengini çeker, arşın bezini çeker.* (THT II: 58)

Anlamı: Evlilikte birbirini tamamlamak ve eşlerin denk olması önemlidir.

-Këşë kılındağı söyek zur kürene. *Başkasının elindeki kemik büyük görünür.* (THT II: 182)

Anlamı: İnsan elindekinin kıymetini bilmez.

-Utın yuқта tizek te utın. *Odun yokluğunda tezek de odun.* (THT II: 182)

Anlamı: Hayatında illa bir kadın olmasını isteyen için kiminle birlikte olduğu önemli değildir.

-Bër kiskek ikmek yañadan yabışmıy. *Bir (kez) kesilmiş ekmek yeniden birleşmiyor.* (THT II: 199)

-Vatık şeşe yalğanmıy. *Kırık şişe birleşmiyor.* (THT II: 199)

-Bër taşlağan çabatamı yañadan kiymiylar. *Bir (kez) bıraktığın çarığı yeniden giymiyorlar.* (THT II: 199)

Anlamı: Kırılan kalbin tamiri zordur.

-Tişëklë söyek cirde yatmas. *Delikli kemik yerde yatmaz.* (THT II: 212)

-Tişëklë teñke cirde yatmas. *Delikli para yerde yatmaz.* (THT II: 212)

Anlamı: Dul kadının talibi çok olur.

-Tişı mambık, eşë kabık. *Dışı pamuk, içi kabuk.* (THT II: 43)

Anlamı: Dışı güzel olan bir kızın ruhu iyi olmayabilir.

2.5.Renk Metaforları

-Bağma töşene, bak eşëne. *Bakma rengine, bak içine.* (THT II: 43)

-Her kızılğa kızıkma. *Her kızıla bakma.* (THT II: 40)

-Aldanma kızıl almağa. *Aldanma kızıl elmaya.* (THT II: 40)

-Kızıl almanıñ eşë korthı buluvčan. *Kızıl elamanın içi kurtlu olurmuş.* (THT II: 43)

Anlamı: Kızın güzelliğine aldanma, akıllımı ona bak.

-Kızıl göl tigeneksöz bulmıy. *Kızıl gül dulkadın otsuz olmaz* (THT II: 62)

Anlamı: Her güzelde bir kusur bulunur.

-Kara bolıtıñ kara urman tarta. *Kara bulutu kara orman çeker.* (THT II: 58)

Anlamı: Herkes kendi dengini bulur.

-Akkoş –pağ koş. *Ak kuş –pak kuş.* (THT II: 17)

Anlamı: Saf kızlar, dürüst ve ahlaklıdır.

2.6.Diğer Metaforlar

-Bër tökërgen tökërkne kirë yotmylar. *Bir tükürmüş tükürüğü geri yutmuyorlar.* (THT II: 199)

Anlamı: Bir kere ayrıldıktan sonra tekrar geriye dönmek zordur.

-Yıraqta bulsa yaqındır, yaqında bulsa yalqındır. *Uzakta olursa yaqındır, yaqında olursa şevktir.* (THT II: 199)

Anlamı: Erkek-kadın fiziki yakınlık muhabbeti besler.

-Bërge çaqtı talaşır, ayılğaçtıñ yalaşır. *Bir zamanda dalaşır, ayrıldığın yalaşır.* (THT II: 199)

-Bügën hur kürgenëñe irtege zar bulırñıñ. *Bugün hor gördüğüne yarın muhtaç olursun.* (THT II: 199)

-Hernersenëñ bar çağında kädërë yuq. *Her şeyin var olduğunda kıymeti yok.* (THT II: 199)

-Yıraqta kęşneşër yaqında tęşleşër. *Uzakta gülüşür, yaqında dışler.* (THT II: 199)

Anlamı: İnsan elindeki kıymetini her zaman bilemeyebilir.

-Kötkenge kön ütmiy. *Bekleyene gün geçmez.* (THT II: 123)

-Köte-köte köz bulır. *Bekleye bekleye köz olur.* (THT II: 123)

-Könë ay këbëk, ayı yıl këbëk. *Günü ay gibi, ayı yıl gibi.* (THT II: 123)

Anlamı: Sevdiğini beklerken zaman yavaş geçer. Ama bu süre uzayınca zamanla sevgi ateşi azalır.

Değerlendirme ve Sonuç

Kazan Tatarlarının atasözlerinde *Tabiat Unsurları, Hayvanlar, Beden Unsurları, Nesnelere, Renkler ve Diğer Metaforlar* olmak üzere altı ana grup metafor tespit edilmiştir. İncelenen atasözlerinde Kazan Tatarlarında kadının toplumdaki yeri, kadın cinsi latifinin genel özellikleri, cinsiyete bağlı sosyal rolleri, aile ve evlilikle ilgili ise eş seçmeye ve kadın-erkek ilişkilerine dair önemli veriler elde edilmiştir.

Atasözlerinde tabiat unsurları metaforları arasında *ateş, rüzgâr, çiçek, meyve, ağaç, su ve gök cisimleri* yer almaktadır. *Ateş* metaforunun kullanıldığı atasözlerinde bu metaforların anlam bağlamı kadın-erkek ilişkisine dayanmaktadır. Bilindiği üzere dört tabiat unsurundan (ateş, demir, toprak, su) biri olan ateş, Türk kültüründe Tanrı Ülgen tarafından insanlara verildiğine inanılan bir unsur olarak “kutsal, birleştirici, temizleyici ve yenileyici”dir. Ateşin “şifa verme” ve “temizleme” özellikleri ise onu aile-kabile kültürüne bağlamaktadır. Ateşin aile kurmaya yardım eden ve aileyi/soyu, kötülüklerden koruyan bir varlık olduğuna duyulan inanç *ateş* metaforunun neden erkeği sembollediğini açıklamaktadır (bkz. İnan,2013: 66; Türkmen, 1999: 175-181; Bayat, 2012: 121), Bazı atasözlerinde ateş, doğrudan aşkın insanı sarsan yakıcı etkisine benzerlik kursa da bu metaforun çoğunlukla erkeği sembollemesi; toplumun kadın-erkek ilişkisindeki asıl dinamiğin, aileyi ve kadını koruyanın erkek olduğunu ya da olması gerektiğini düşündüğünü göstermektedir. *Ateş-su* metaforunda su, ateşi söndürdüğü için hem onun karşıtı, hem de tamamlayıcısıdır. Çünkü ateşin büyümesi suya bağlıdır (Roux, 1994: 110). Bu noktada erkek-su metaforunda kadın; erkeğin tamamlayıcısı olup pamuk ve kelebek metaforlarında ise ateş karşısında yok olabilecek kadar nahif bir varlık görünümündedir. Ateşin doğrudan aşkı, sevgiyi, aileyi sembollediği atasözlerindeki ileti ise bu ateşin ailede devamlı surette beslenmesi gereken bir unsur olduğu bilgisidir.

Rüzgâr metaforlu atasözlerinde rüzgârın istediği yönde esen, bazen sert eserek tozu dumana katan, bazen de yumuşak eserek ılıman bir hava yaratan değişken yapısı kadın cinsi latifinin tabiatına, huyuna örneklendirilmiştir. Nitekim kadının rüzgâra isnat edilen bu tabiatı Türk kültürü ve mitolojisi ile de örtüşmektedir. Fatma Zehra Uğurcan (2021: 72-76)'ın da ifadeleriyle Türk kültüründe Tanrıyla özdeş görülen havanın ilişkili olduğu tüm varlıklar da (rüzgâr, fırtına vs.) tanrıyla ilişkili ve kutsaldır. Bu kabul rüzgâr, fırtına gibi doğa olaylarının ilahi dünya ve ruhlar âlemiyle ilişkilendirilmesine yol açmıştır. Rüzgâr; halk anlatılarında kahramanın kaderini değiştiren bir unsur, tanrısal enerji, olumlu tanrısal güçtür ancak sıklıkla olumsuzluğun bir işareti olarak da yorumlanmıştır.

Çiçek metaforunun kullanıldığı atasözlerinde çiçek türü olarak güle, kardelene, peline, haş haş çiçeğine yer verilmiştir. Burada çiçeğin bakıma muhtaç yapısı ve buna bağlı olarak büyümesi kadına emsaldir. Özellikle gül, güzelin ve güzelliğin sembolü olup rengi, hoş kokusu, yumuşak dokusu ve hassas yapısı ile metafor olarak sık kullanılmıştır.

Türk kültüründe gül; bahar ile ilişkilendirilerek yeniden canlanmanın, dirilişin ve ebediyetin simgesidir. Tasavvufta Allah'a dönüşü sembolize eder. Anlatılarda gül, sevgili; bülbül ise âşıktır. Bunlar birbirine ne kavuşur ne de birbirinden ayrılır. Atasözlerinde ise gül; iyiliği, güzelliği, doğruluğu, sabrı, huzuru, saadeti, mutluluğu sembollerken çoğunlukla anlamsal zıtlık oluşturan diken kavramıyla da ilişkilendirilerek kullanılmaktadır (Çetindağ Süme, 2017: 105-114).

İncelenen atasözlerinde gülün güzelliği kadar dikenli yapısına yapılan vurgu, her güzel kızın bir kusuru olacağı bilgisinin hatırlatılmasıdır. Çiçekli gülün güzelliği ise kadının analık kimliğinin öne çıkarılmasıdır. Çocuklu kadın, aile ve toplum içinde muteberdir. Bu atasözlerindeki temel ileti, eş seçiminde kızın güzelliğine çok fazla aldanmamak gerektiği, önemli olanın ruh güzelliği olduğu, iyi kızların soylu ailelerde yetiştiği ve kızın belli bir olgunluğa eriştiğinde evlendirilmesi gerektiği yönündedir.

Meyve metaforlu atasözlerinde kadına isnat edilen meyveler; karpuz, kavun, elma, üzüm ve ayvadır. Bunlar arasında karpuz ve kavun bekâreti sembolize edilmektedir. Meyveler arasında en sık kullanılan metafor ise elmadır. Mitolojide güzellik ve aşk Tanrıçası Aphrodit'in meyvesi olarak bilinen elma; Türk kültüründe ve mitolojisinde “ölümsüzlük, erkek çocuk, murat, soyun devamlılığı, güzellik, bekâret, verimlilik, ebedilik, gençlik, kuvvet, sağlık, sevgi, yaşam, bağlılık, barış, iyi niyet ve hatta inancı” sembolize etmektedir (Ölmez, 2012: 77; Akyıldız, 2017: 1050). Üremenin ve çoğalmanın sembolü olarak görüldüğü halk anlatılarında ise çocuksuz padişah, bir pirin kendisine verdiği elmayı yedikten sonra baba olur. İnanışa göre elmalı yer, hikmetli yerdir. Burada Tanrı'ya çocuk sahibi olmak için yalvarılır. Elma sadece çocuk sahibi olmada değil, çocuğun güzel olmasında ve cinsiyetinin belirlenmesinde de etkilidir (bkz. Sever, 2004: 96-99). İncelenen elma metaforlu atasözleri de söz edilen anlamların arasında en çok güzellik, bekâret, gençlik ve sağlık sembollenmiştir.

Ağaç metaforlu atasözlerinde metaforlar; ağaç-kız/aile/soy; yaprak-süs, bahçe-bekâret ilişkisini oluşturmuştur. Bilindiği üzere Türk kültürünün ve mitolojisinin en önemli unsurlarından biri olan ağaç; “türeyiş, beslenme, Tanrı ile irtibat kurma, cennete ulaşma, şifa ve dilek” (Ergun, 2012: 25) sembolüdür. Aile, ağaç gibi kutsal bir varlık olup soy ağaçları akrabalık bağlarını sembolize eder. Bu nedenle ağaç metaforlu atasözlerinde ağaç; toprağa kök salması, dallarına kuşların yuva yapması ve cinsine göre meyve vermesiyle aile ve soyu göstergelerken, bu atasözlerinde yapraksız ağacın güzel görünmeyeceği, soyun sürdürülmesinde evliliğin önemi ve eş seçiminde en önemli kriterlerden birinin ailenin soylu olması olduğu vurgulanmıştır.

Bilindiği üzere *su*, bütün kültürlerde “hayatın kaynağı, arınma ve temizlenme, yenilenme” (Türkmen, 2013: 13-23) gibi anlamlar ihtiva etmiş, saflığın ve bereketin de sembolü olmuştur. Bu bağlamda suyun; hayat kaynağı olma ve saflık anlamlarına su metaforlu atasözlerinde de rastlanmıştır; su-kız ilişkili bu sözlerde kadın-erkek ilişkisi üzerine iletilere yer verilmiştir: Su, insan hayatı için nasıl yaşam kaynağı ise kadın da erkeğin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Saf/temiz su, kızın ahlaklı olmasına; su bulmak eş almaya ve susuz kalmak ise evlenmemeye misaldir. En çok vurgulanan ileti ise evlilikte eşlerin birbirine denk olması gerektiğidir.

Atasözlerinde *gök cisimleri* olarak kullanılan metaforlar ise güneş, ay ve yıldızdır. Gök cisimlerinin güzel kadına misal olduğu bu atasözlerinde ise mukayese belirgindir. Bu mukayese kadından kadına farklılık gösteren güzellik hasebiyledir. Güneş aydan, ay yıldızdan daha parlaktır. Dolayısıyla kadın için güzellik söz konusu olduğunda güzelin de daha güzeli her zaman vardır. Bu nedenle eş seçiminde önemli olan gözün güzel gördüğü değil, gönlün güzel gördüğüdür.

Atasözlerinde ikinci grup metafor, hayvan metaforlarıdır. Hayvanlar arasında *kuğu, at, kuş, kaz, kümes hayvanları, köpek* ve *diğer hayvanlar* yer almaktadır. Kuğu metaforlu atasözlerinde kuğu, saf kızdır. Bu kızlar türüne az rastlanılan ender kızlardandır. Her yerde karşımıza çıkmaz. Arayıp bulmak gerekir. Bir evlilik yapılacaksa da iyi ailelerde yetişmiş kızlarla evlenilmelidir. Kuğulu atasözlerindeki bu iletilerin muhatabı ise erkeklerdir. Atasözleri, erkeklerin eş olarak kendilerine nasıl bir eş seçmesi gerektiğini kuğu üzerinden anlatmaktadır. Kuğu sadece atasözlerinde değil, Tatar Türklerinin kültüründe ve mitolojisinde de yaygın bir figürdür. “Güneş”i sembollediği bilinen ve kutsal bir varlık olarak görülen kuğularla ilgili olarak; bacaklarında suyun durmadığı, yalnız yaşamadığı ve göl gördüğünde uçtuğu ancak her göle inmediği

anlatılmaktadır. Halk anlatılarında da yaygın görülen kuğular, sembolik bir varlık olarak daha çok “hasreti, özlemi ve üzüntüyü” ifade etmekte; Tatar masallarında çoğunlukla kız suretine girerek kahramanı korumakta ve ona yardımcı olmaktadır (bkz. Tekin, 2019: 253).

Hayvan metaforlu atasözleri içerisinde en sık kullanılan hayvan *attır*. Bilindiği üzere at, Türk kültürünün ve mitolojisinin en önemli hayvanlarından biridir. Burada, atın Türklerin sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamına uygun olmasının etkisi büyüktür. Atın Türk kültür tarihi içerisindeki işlevleri ve önemi pek çok çalışmada ele alınmıştır. Türklerin tarih boyunca birçok işini birlikte yaptığı at; yakın arkadaşı ve en değerli varlığıdır. Halk anlatılarında da kahramanın en sadık dostu, zafer ortağı, akıl hocası ve kurtarıcısıdır. Türk mitolojisinde gök menşeli, kutsal bir varlık olup aynı zaman da haberciliğin de sembolüdür. Tatar Türklerinin inanışlarında da at oldukça yaygındır. Söz gelimi; atın çifte atması nazara, kılının koparılması mutluluk ve bereket getireceğine, sırt üstü eşinerek oynaması havaların bozulacağına, gözünün yaşarması at sahibinin imanlı olmasına yorulur (bkz. Uraz, 1992: 89; Kalafat ve Kamalov, 2005: 75, Çoruhlu, 2011: 164-165; Çınar, 1993). Atasözlerinde at-kadın, hedef-kaynak ilişkisi, atın Türklerin hayatındaki yeri ve anlamı nedeniyle sık görülmektedir. İncelenen Tatar atasözlerinin temel iletisi, çoğunlukla at üzerinden iyi kadın ve kötü kadın tanımlaması yapmaktır. İyi kadın; dizginlenebilen, hızlı koşan atken kötü kadın, ayak direyen dizginlenemeyen attır. At üzerinden kadın-erkek ilişkisi ele alınırken burada özellikle, at-dizgin bağlamından hareketle, erkek egemenli bir evlilik anlayışından söz edilmiş, tek eşlilik olumlanmış ve evlilikte söz dinleyen uysal, genç, güzel ve iyi ailede yetişmiş kadının makbul olduğu vurgulanmıştır.

Kuş metaforlu atasözlerinde ise sığırcık, tuti, turna, şahin, serçe, guguk kuşu ve en çok da bülbüle yer verilmiştir. Bu atasözlerinde kadının ana kimliği, yuvayı yapmadaki yeri ve önemi vurgulanmış, kuş avlama üzerinden eş seçimiyle ilgili olarak güzel öten ya da görünen kuşa aldanmamak, sahip olduklarının değerini bilmek gibi iletiler aktarılmıştır. Kuşlar içerisinde sadece guguk kuşu, yuva yapmayan kendisi için geçici bir yuva belirleyen kuşlar olarak bekâr insana misal olarak gösterilmiş; bu atasözlerinde bekâr kişinin düzenin olmayacağı belirtilmiştir.

Kadın için *kaz* metaforunun kullanıldığı anlatılarda kadının konuşkan tabiatına, evlilikte eşlerin denk olması gerektiğine ve oturan kaz ile de iyi kadının, evinin düzeninden anlaşılacağına değinilmiştir. *Kümes hayvanlarının* metafor olarak kullanıldığı atasözlerinde ise horoz, tavuk, koyun ve sığıra yer verilmiştir. Horozun erkeği, tavuğun kadını sembollediği atasözlerinde, toplumsal cinsiyet bağlamında üremedeki rolüne dayanarak kadın işi ve erkek işi olmak üzere rol tanımlaması yapılmış, bu rollerin ne olduğunun toplumsal bilgisinin bireyler tarafından bilindiği var sayılarak kadının ve erkeğin bu rollere uygun davranması telkin edilmiştir.

Atasözlerinde çağrışım alanı kemik, leş, çöplük olan *köpek* metaforu çoğunlukla erkeğe misaldir ve olumsuz anlamda kullanılmıştır. Bu atasözlerindeki temel vurgu, evlilik veya kadın-erkek ilişkilerinde bireylerin dengini/layığını bulması gerektiğidir. Bu noktadaki bakış, insanın insandan beklentisi bile kendi değeri ölçüsündedir. Kişi kendinde olmayanı bir başkasına veremez, bildiği şeyi arar, dolayısıyla da bulacağı da buna paralel olacaktır. Atasözlerinde köpeğe yüklenen olumsuz anlam, Türk kültüründe ve mitolojisinde ise genel anlamda yok gibidir: Şamanizm’de yer ve/veya yeraltı dünyası ile bağlantılı olup “şamanların yeraltı dünyasına inmek için kullandığı hayvanlardan biri olan köpek” (Çoruhlu, 1993: 22), Türk kültüründe sahibine sadık bir hayvan olarak bilinir. Ayrıca köpeğin “sezginin, korumanın ve sadıklığın” (Urmançı, 2011: 186-187) sembolü olarak sahibini öteki dünyaya yolcu ettiğine ve orada da onunla birlikte olduğuna inanılmaktadır.

Atasözlerinde *diğer hayvanlar* başlığında görülen hayvan metaforları ise *balık, yılan, tilki, kurbağa, domuz, ayı, ördek* ve *eşektir*. Balık metaforunda kadın-erkek ilişkisi, av-avcı bağlamında açıklanmakta; tilki metaforunda kadının hile yapmaya uygun tabiatından dolayı çok fazla güvenilmemesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Bunun yanında yılan kötü kadını, kurbağa evli kadını, ördek çirkin kadını, domuz kıskanmayan insanı, eşek evli kadının sosyal bağını sembolize etmektedir. Hayvanlara yüklenen bu anlamlar ise kültürel bakışla birebir uyumludur.

Kültürlerde insanın yaratılışına dair sorulan sorular ve buna verilen cevaplar farklılık göstermekte ve buna bağlı olarak bedene yüklenen anlamı da etkilemektedir. Beden bilgisi her zaman kültürel dir. Türk kültüründe bedenselliğin en mükemmel temsili ise kadın bedenidir (Özer, 2019, s. 115-116). Kültürlerde bedeninin bir bölümünü seçip öne çıkarılması ise sık rastlanılan durumdur. Nitekim atasözlerinde de *beden* metaforları arasında *diş, el, yüz, göz, burun* yer almış; diş, yüz ve göz kadın bedeninin güzelliğini temsil eden unsurlar olarak kullanılmıştır. Bu atasözlerinde kadının güzelliğinden ziyade becerikli, hamarat olup olmadığına bakılması gerektiği vurgulanmış, becerikli ve hamarat olmanın el metaforu ifade edildiği atasözlerinde ise toplumun kadından beklediği rollerin çoğunlukla ev işlerinden oluştuğu ve kadından becerikli, hamarat ve uyumlu olma gibi özelliklerinin ölçülebileceği alanın evin sınırlarında olduğu gösterilmiştir.

İncelenen atasözlerinde *nesne* metaforları; *taş, mücevher, şişe, bez, odun, ekmek, kemik, çarık, para* ve *pamuktur*. Bu metaforların ekseriyeti kadını sembollemektedir. Taş, mücevher, pamuk, bez, odun iyi ve güzel kadına; para ve kemik dul kadına misal olup şişe, çarık ve ekmek kadın-erkek ilişkilerini açıklamak için kullanılmıştır.

Renklerin metafor olarak kullanıldığı atasözlerinde *ak, kara* ve *kızıl* renklerine rastlanmıştır. Renkler, Türk duygu ve düşünce dünyasını yansıtan önemli birer kültürel unsur olarak toplum psikolojisini yansıtmaktadır: Ak, “arılık, temizlik ve berraklık”; kara, “güç, kuvvet, büyüklük, üzüntü, yas, karanlık, büyü” rengidir (bkz. Durbilmez, 2018: 63-69). Atasözlerinde en sık görülen renk ise kıızıdır. Kıızıl, Türklerde kırmızı rengin en yaygın ve tek adıdır. Al ve kıızıl, birbirinden farklı renkler olsa da zaman içerisinde aynı rengi ifade etmişlerdir (Genç, 2009: 15). Türklerin en eski inanç sistemlerinde ve törenlerinde kullanılan bu renk, kutsal olduğu kabul edilen güneş, ateş, ışık ve ısı ile ilişkilidir. Bu nedenle de anlamının “değiştiren ve dönüştüren Tanrı’dan gelen kutsal ışık ve ısı” olduğu söylenebilir. Bu duruma uygun şekilde bu ışık ve ısı, varlıkları ve nesnelere değiştirme ve dönüştürme kapasitesine sahiptir. Nitekim “elma/alma” sözünde bu açıkça görülmektedir (Ekici, 2016: 107). Benzer şekilde Tatar Türklerinin mitolojisinde de “kıızıl sığır, kıızıl öküz, kıızıl horoz” gibi varlıklar Ateş Tanrısı ile bağlantılıdır (Gıylmanov, 1996: 73). Tatar atasözlerinde kıızıl elma metaforu, güzel kadına misaldir. Kırmızının, eskiden beri güzelliği nitelediği bilinmektedir. Nitekim 11. yy. metinlerinde geçen “*Kılnu bilse, kıızıl kedher (giyer); yaranu bilse, yeşil kedher (giyer)*” atasözü ağırbaşlı kızların yeşil, işveli kızların ise kırmızı giydiklerini ifade etmektedir (Ögel, 2000: 420). Kıızıl elma metaforlu atasözlerinde ise güzelliğin geçiciliği vurgulanarak güzelliğe aldanmamak gerektiği ifade edilmiştir.

Diğer metaforlar başlığında metafor olarak daha çok *uzak-yakın, var-yok, anlaşmak-dövüşmek* gibi zıt kavramlar kullanılmış, bunun yanında *gün-ay-yıl* ve *tükürük* metaforlarına yer verilmiştir. Bu metaforlar üzerinden kadın-erkek ilişkisi ele alınmış; sevgide fiziki yakınlığın önemi, sevilen kişiyi beklemenin zorluğu, insanın sahip olduklarının kıymetini bilmediği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, Kazan Tatarlarının atasözlerinde anlatıma canlılık ve güç kazandıran metaforların anlam dünyası, Türk kültürünün ve mitolojisinin düşünce, değer ve anlam alanlarıyla örtüşmektedir tespitini yapabilir. Atasözleri, metaforlar üzerinden bireye ve topluma kadın, aile ve evlilik ile ilgili önemli tespitler ve telkinler aktarmaktadır. Atasözlerinde geçen metaforlar, Tataristan coğrafyasının engebeli bir oıyla kaplı olan fiziki yapısı ve karasal iklimiyle uyumludur. En yaygın metafor grubu *tabiat unsurları* ve *hayvanlardır*. Tabiat unsurları içerisinde en çok kullanılanlar *çiçekler* ve *meyveler*; hayvanlar arasında da *at, köpek* ve *kuşlardır*. Diğer bir yaygın grup ise hayvanlardan oluşturmaktadır. Alegorik bir ifade şekli olarak bu metaforlarda, hayvanların bazı özellikleri insanlara aktarılmıştır. Kadın, biyolojik ve psikolojik özellikleriyle doğaya ve doğadaki canlılara benzerdir. Kadın bedeni de tıpkı doğa gibi besler, büyütür ve korur. Bu metaforlarda, “benzerlik ve aktarma” ilişkisi kurularak kadın cinsi latifi tanımlanmıştır. Bu atasözlerinde kadının; konuşkan, nazlı, hileye yatkın ve değişken tabiatı öne çıkarılmış, bu nedenle kadınlara çok fazla güvenmemek ve her kadının tabiatına göre davranmak gerektiği tavsiye edilmiştir. Kadının en temel sosyal rolü ise annelik ve ev hanımlığıdır. Atasözlerinin dul kadına bakışı çok fazla olumlu değildir. Evlilik; soyun devamlılığını sağlaması yanında, insan yaşamını düzenlediği için önerilen önemli bir toplumsal yapıdır. Evlilik müessesesi ile ilgili önemli verilerin elde edildiği atasözlerinde; eş seçimi, aile yaşamı, kadın-erkek ilişkisine dair belli başlı iletiler şu şekilde sıralanabilir:

Bir kızın evlilik için evlenme çağına erişmiş olması gerekir.

Evlü bir kadının hayatı, bekâr olana göre daha kolaydır.

Evlilikte sevgi ve sadakat en temel duygudur.

Evlilikte tek eşlilik iyidir.

Eş olarak güzel, genç, akıllı ve iyi aile kızlar tercih edilmelidir.

Eşlerin birbirine denk olması önemlidir.

Evlenmeden önce taraflar birbirini iyice araştırmalıdır.

Evlilikte erkek; kadını sahiplenir, korur, yönetir.

Evlilikte kadın, erkeği tamamlar ve dengeler.

Bir kadın, kocasına hayatı cennet de cehennem de yapabilir.

Sonnotlar

1. THM: Tatar Halk Mevâkalleri

Kaynaklar

- AKBAY, O. H. (2014). "Japon Atasözlerinde Geçen Bazı Hayvan İmgeleri Üzerine Tespitler", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 31, 127-146.
- AKSAN, D. (2004). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSOY, Ö. A. (1965). *Atasözleri ve Deyimler*, Ankara: TDK Yayınları.
- AKSU, B. T. vd. (2022). *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- AKYILDIZ, E. C. (2017). "Söylencelerde ve Masallarda Elma Sembolü", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Eylül, 21(3):1043-1060.
- ARİSTOTELES (1987). *Poetika*, (Çev. İsmail Tunalı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- AVCI, C. (2021) Atasözlerinde Nesnel Zaman "Bir Sözlü Kültür Okuma Denemesi" *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(2) 997-1011
- AYDIN, Ö. E. (2019). "Yeni Türk Şiirinde Beden Algısı: Kadın Bedeni (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e)". *Türk Kültürü ve Edebiyatında Kadın* (Ed. Şerife Çağın, Dilek Maktal Canko), İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 115-138.
- BAYAT, F. (2012). *Türk Mitolojik Sistemi 2 (Kutsal Dişi- Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlk Mitolojik Kategoriler- İyeler ve Demonoloji)*, C. 2, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇETİNDAG, S. G. (2017). "Türk Kültüründe Değerler Simgesi Gül", *Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi*, C.5, S.13, 105-123.
- ÇINAR, A. A. (1993). *Türklerde At ve Atçılık*, Ankara: Feryal Matbaacısı.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: AKM Yayınları.
- ÇORUHLU, Y. (1993). "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine 'Gök ve Yer' Sembolizmi Açısından Bir Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 87, İstanbul: TDAV Yuluğ Tekin Dizgi Merkezi.
- ÇORUHLU, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- DURBİLMEZ, B. (2018). *Türk Dünyası Kültürü -1*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- EKİCİ, M. (2016). "Türk Kültüründe "Al" Renk", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Kış, 6/2: 103-107.
- ELÇİN, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERDEM, S. (2010). "Atasözlerinde Metaforların İşleyişi", *Millî Folklor*, Yıl 22, Sayı 88, 33-37.
- ERGUN, P. (2012). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: AKMB Yay.

- GENÇ, R. (2009). *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil*, Ankara: AKM Yay.
- GIYLMANOV, G. (1996). *Tatar Mifları I, Bérénçé Kitap*, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- İÇEL, H. (2014). “Niğde Atasözlerinde Metafor ve Kullanımı”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 36, 75-83.
- İNAN, A. (2013). *Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: TTK Yay.
- İSENBET, N. (2010). *Tatar Halk Meşkalleré II*, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- KALAFAT, Y. KAMALOV, İ. (2005). “Tatar Efsaneleri”, *Karadeniz Araştırmaları; Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa, ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, C. 2, S. 6, Yaz, 52-77, Çorum: Karam Yay.
- LAKOFF, G. MARK, J. (2005). *Metaforlar- Hayat, Anlam ve Dil*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- ÖGEL, B. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. VI, Ankara: KB Yay.
- ÖLMEZ, F. (2012). “Meyve ve Türk Sanatları Bağlamında Elma”, *ART-E Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, Kasım-Aralık, 10.
- ROUX, J. P. (1994). *Türklerin Moğolların Eski Dini*, (çev. Aykut Kazancıgil), İstanbul: İşaret Yay.
- SEVER, M. (2004). “Türk Halk İnançlarında Ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve”, *TÜBAR-XVI- /Güz*, 95-109.
- SOLMAZ, E. (2022). “Karaçay-Malkar Atasözlerinde Hayvan Sembolizmi”, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 4, 1-13.
- TEKİN, F. (2019). *Kazan Tatarlarının Halk Anlatmalarında Mitolojik Unsurlar*, (yayımlanmamış dok. tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi, SBE.
- TÜRKMEN, F. (1999). “Eski Türklerin İnançında Tabiat Kültü”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi III*, 176-182, Ege Üniversitesi Basımevi: İzmir.
- TÜRKMEN, F. (2013). “Yer, Yer Değilken; Su, Su İdi” (Her şey suydı)”, *Geleneksel Türk Sanatında ve Edebiyatımızda Su*, Ankara: Aski Genel Müdürlüğü Yay.
- UĞURCAN, F. Z. (2021). “Güney Sibiry Türklerinin Halk Anlatılarında Dönüştürücü Bir Güç Olarak Rüzgâr”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt: 27 Sayı: 105, 69-80. 27(1):69-80
- URAZ, M. (1992). *Türk Mitolojisi*, İstanbul: Mitologya Yay.
- URMANÇI, F. (2011). *Tatar Mifologiyesé Éntsiklopédik Süzlék III*, Kazan: Megarif Neşriyatı.
- YAYLAGÜL, Ö. (2010). “Divânu Lugâti’t-Türk’te Yer Alan Atasözlerindeki Metaforlar”, *Millî Folklor*, S. 22 (85): 112-121.